

RAS ŞAMRA ÇİVİ YAZISI ALFABESİNİN BAŞLANGIÇ TARİHİNE DAİR

Çeviren:
Muzaffer Yürük

Profesör Dr. H. Th. Bossert
İstanbul

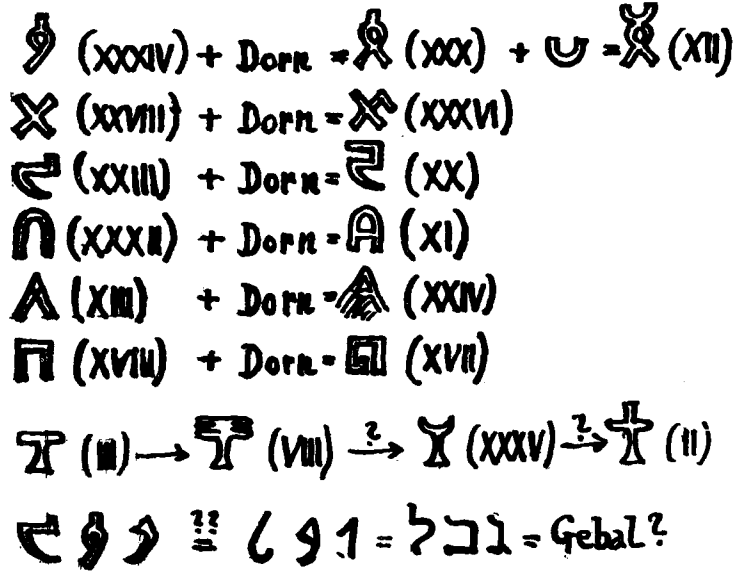
Ras Şamra [1] çivi yazısı alfabesi 29 şekli ihtiva eder. Bunlardan 26 sı sessiz ve 3 ü sesli şekillerdir. Yazı soldan sağa doğrudur. Herbir kelime amudî çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Çivi yazılarının şekilleri nisbeten basitce- dir: 3 şekil bir, sekiz şekil iki, 9 şekil üç, 5 şekil de 4 çividen teşekkül etmiştir. Yalnız, 4 şekil, 4 ten ziyade olan çivilerden ibarettir. Bunlardan birisinin 5, ikisinin 6, birisinin 7 çivisi vardır. Bu yazıdan şimdiye kadar, bizce meçhul olan Şimal - Garbî semit ve "Şubartu" dilinde metinler yazılmak suretile isti- fade edilmiştir. Mevzuubahis harflerle yazılan metinler, umumiyet itibarile İsadan evvel, 14 - 12 nci asırlara ait olsa gerektir. Bu yazı Bauerin, Dhorme'in ve Virolleaud'nın sarfettikleri büyük emeklerle deşifre edildikten sonra, geriye bu mütekâmil yazının menşeiini halletmek meselesi kalıyordu. Bu ağır meseleyi hallet- mek için, bundan kısa bir müddet evvel yalnız, Frich Ebeling (Zur Entstehungsgeschichte des Keilschriftalphabets von Ras Schamra SPAW 1934, III) bir tecrübeye girişti. Erich Ebeling, giriştiği bu tecrübe neticesinde meseleyi hal- lettğini zannetti. Bu zatın kanaatine göre, Ras Şamra alfabesi bayağı Babilonca çivi yazısı heca şekillerinden alınmış veyahut ta inkişaf ettirilmiştir. Bu yazı ka- bul edilirken de, Babilonca heca şekillerindeki vokaller atılmış ve sessizler kıy- metlerini oldukları gibi muhafaza etmişler. Yazı inkişaf ederken, şekiller amudî ve ufki kesmeler ile basitleştirilmiştir. Bazı şekiller de birbirine benzer olduk- larından karıştırılmamaları için, 90 derece meylettirilmiştir. Mühimsenilen şey, Babil birinci hanedanı zamanına ait olan bazı şekillerin Ras Şamra yazısının esasını teşkil etmiş olmasıdır. Binaenaleyh bu hesaba göre Ras Şamra alfabesi- nin İsadan evvelki 2000 inci senede neş'et etmiş olması lâzım geliyor demektir.

Halbuki şimdiye kadar malûm olan en eski alfabe yazısı, İsadan evvel 13 üncü asrın sonlarına doğru icrayı hükûmet eden Byblos Kıralı Ahiramın lahtı

[1] Ras Şamra, Şimalî Suriyededir. Tahminen Kıbrısın Şark burununun karşısına düşer. Fransızlar, birkaç senedenberi gayet verimli bir hafriyat yapmışlardır. Ras Şam- ralılar, İsadan evvel 2000 senelerinde yaşamışlar ve 1200 senelerinde de mahvolmuşlardır. Eski ismine (Ugarit) deniyor bu isme, çivi yazıları metinlerinde tesadüf edilmiştir. Yapılan hafriyat neticesinde, Fransızlar burada, çivi yazılarile yazılmış bir kütüphane keşfetmişlerdir. Bu münasebetle, şimdiye kadar malûm olmıyan, bir Semit lisanı ve bir de Şubartu lisanı bulunmuştur. Şubartu lisanı denilen bu lisan, Hurce ile akrabadır. Bu hafriyat, bütün Eti meselesi için de büyük rol oynamıştır. Çünkü vaktile Ugarit — bir zaman için — büyük Eti devletine ait olan bir yendi.

üzerindeki alfabe yazısıdır (Syria V, 1924 S. 153 ve sonrakiler). Lahtin üzerindeki yazı şekilleri evvelce bu yazının uzun bir tekâmül devresi geçirdiği kanaatini veriyor. Binaenaleyh Ahiiram alfabe yazısının ilk devresinde, Ras Şamra alfabe yazısının da mevcut bulunduğuna hükümlenabilir demektir. Byblosla Ras Şamranın arası 200 kilometrelik [2] bir mesafe olduğu için, her halde, Ras Şamrada da, sola doğru yazılan bu 22 harften ibaret olan, alfabenin tanınmış olmasına kolayca kanaat getirilebilir. O zaman, Byblosla da kelimeleri amudî bir çizgi çekmek suretile birbirinden ayırıyorlardı. Halbuki, çivi yazısı varken, böyle bir usul umumiyet itibarile cari değildi. Buna mukabil, aynı usulle kelimeler, Girit - Mikenik ve Kıbrıs yazılarında birbirinden ayrılıyordu.

Kıbrıs yazısının Ras Şamralılara her halde yabancı olmaması lâzımgelir. Çünkü, Kıbrıs Ras Şamradan görünülen bir yerdî. Nitekim, bundan bir müddet evvel de, Ras Şamrada, Kıbrıstan nakledilmiş birçok eşyalarla beraber, gene Kıbrıs kitabesini ihtiva eden madenî bir kap bulunmuştur. Şu halde,

(Şekil - 1)

Ras Şamra yazısının kâşifleri, kelimeleri birbirinden ayıran işaretleri her halde çivi yazısından almadığı anlaşılıyor.

Kıbrıs — Mikenik yazısı ile, Ras Şamra yazısının birbirine karabeti olduğunu Ras Şamra yazısındaki hiçbir işaret isbat etmediği için; fakat, benim göstereceğim gibi, böyle Byblos yazısıyla Bahri Sefit milletlerine ait yazıların kelime ayıran amudî işaretlerinin müşterek olduğu eğer kabul edilmiyor-

[2] Bu kanaat pek çabuk olarak kendini isbat etti, çünkü:

"Aynişsemis" denilen yerde, bir Ras Şamra tableti bulunmuştur.

"Aynişsemis" Ras Şamranın cenubuna düşer. 500 kilometre Ras Şamradan uzaktır. Kudüsün de garbine düşer. Kudüse de uzaklığı 25 kilometredir.

(Bull. Americ. Schools Orient. cilt 52, 1933, s. 4, cilt 1934, s. 18 karşılaştır.)

sa, en iyisi bir kanaat edinmek için, bu işaretin garbî semit "eski yazısında" kendini muhafaza etmiş olduğunu kabul etmek lâzımdır; ki, ben de, Ras Şamra alfabe yazısını Finike yazısı olarak bu eski yazıya doğru geri götürmek istiyorum. Bu "eski yazı" yalnız ilmî bir abstraksiyon değildir. Bundan birkaç sene evvel Byblosta bulunan bir kitabe tanıyoruz ki bu kitabe (Syria XI, 1930, S. 1 ve sonrakiler), naşir Dunandın hemen hemen tanıdığı gibi, birçok Finike alfabe prototiplerini ihtiva ediyor (Şek. 2). Fakat maalesef, yeni bulunan bu kitabenin bulunuş vaziyetine göre bir tarihi olmamakla beraber, en nihayet 2000 inci senenin ortalarına ait olması lâzımgelir Dunand (yukarda gösterilen eserde s. 5) ın yaptığı tasnife nazaran bu kitabede 38 şekil mevcuttur. Maamafih, XXIX ve

(Şekil - 2)

XXXVIII inci numaraların Dunandın listesinin aynı olduğu için bir şekil yüzünden bu rakamlar eksilecektir. Dunand bir de şunun farkına varmadı ki: birçok işaretler "Dorn" (diken) veya "yarım daire" ilâvesile tahvil edilmişlerdir, fakat böylece yeni bir işaret vücuda gelmemiştir (şekil 1 ile karşılaştır) [1]. Bu 7 muad-

[1] Herkim Etice resim yazısındaki "diken" ve "yarım daire" nin manasını anlarsa, benim iddiamı kabul edecek demektir. Yalnız, I. Gelb (AJSL 47, s. 135 ve sonrakiler) in başka bir esastan tutturmuş olduğu gibi, herhalde yeni Byblos kitabesile Etice resim yazılarının mutlaka birbirile münasebeti olduklarını düşünmemelidir. Kelimeyi birbirinden ayıran amudî çizginin "dikenin" Bahri Sefit havzasındaki muhtelif mevcut yazılar arasında da aynen teamül şekline girmiş olduğu bugün, görülmektedir. Bu, Phaistosun diskusunda büyük bir rol oynuyor (A. J. EVANS, Scripta Minoa, 1909, pl. XII ve XIII). Çünkü, bu orada kelimenin sonunda 8 muhtelif şekilde 15 defa tekrür ediyor. Hem kelimeler, Phaistosun diskusunda da birbirinden amudî çizgilerle ayrılıyor.

del şekli 37 rakamından çıkaracak olursak geriye asıl 30 şekil kalacaktır ki, aşağı yukarı Ras Şamranınki kadar bir şey tutuyor demektir.

Burada, aradaki mevcut olması lâzımgelen unsurlar eksik olduğu için Finike şekillerinden ancak birkaçının Byblos yazısına çevrilmesi mümkün olabilir. Bu itibarla, Semitik karakteri bu yeni kitabede ispat etmek güç bir şey olacaktır. Aynı zamanda bu yazının, orada tavattun eden mevcut milletlerin lisan gurupuna da dahil olmuş olması, garp semitlerinin de alfabe yazılarına nümune olarak yardım etmiş bulunması ihtimali vardır. Yeni kitabenin fragmentarik vaziyetinin müsaadesi nisbetinde sık sık kelime grupları ile bir araya gelmiyen, muhtelif şekilleri amudî çizgilerle birbirinden ayırmayı tecrübe ettim. Bundan da maksadım: kitabeyi anlaşılabilir bir yola sokmaktır (şekil 2 ile karşılaştır) [1]. Bu ayırma ameliyesinin verdiği netice, kitabenin bustrophedon değil, sağdan sola doğru yazılmış olmasıdır. Küçük lâtin harflerile işaret ettiğim gruplardan birçoğu muhtelif satırlarda sık sık geçen gruplardır. Ezcümle: a grupu 2 defa, b grupu 2 defa, (kitabenin başında ve sonunda) c grupu 3 defa, d grupu 4 defa, e grupu 3 defa, f grupu 4 defa, g grupu 4 defa, h grupu 2 defa, i grupu 1 defa (f nin varyantı), k grupu 2 defa, l grupu 1 defa (n in varyantı), m grupu 2 defa, n grupu 1 defa tekerrür etmektedir (l in varyantı). Altıncı satırdaki g+d+i ve 9 uncu satırdaki g+d+f bunlardan maada, 5 inci satırdaki f+g ve 8 inci satırdaki g+f aynı zamanda 7 inci satırdaki 1+m ve 8 inci satırdaki n+m grupları da diğkate değer gruplardandır. Eğer bilhassa, grup m de (Gebal) ismindeki bir mahallin adını ararsam de (şekil 1, son satırı karşılaştır), grup m den daha evvel geçen grup l (satır 7) deki veyahut grup n (satır 8) deki bir ilâhın adını, bir ismihas yahut bir ünvanı aramak mümkün müdür, bunu kat'iyetle tesbit edemem. "Flexion" formalarının (i ile f, l ile n i karşılaştır) pek azı grupların sonunda bulunuyor [2]. Bunlar karakterlerini bir türlü belli etmiyorlar. Aynı zamanda g işaretinin kendi kendine bir kelime, bir Pre yahut Suffix olup olmadığını tefrik etmek te kabil olamıyor. Bu mesele, 8 inci satırdaki f ve h arasındaki işaret için de caridir. Benim noktai nazarıma göre; aynı cins yazıları ihtiva eden, hakikî şeklini tamamiyle muhafaza etmiş bulunan, daha başka bir kitabe ele geçmedikçe bu muammayı halletmenin imkânı yoktur. İddiamı ispata kâfi gördüğüm Dunandın mukayese ettiği şekillerden yalnız, iki tanesini ele almak isterim. Bunlardan birisi Samekh, diğeri de Şindir. Samekh altı harfi, mutat olarak ifade ettiği manaya göre, bugün esas teşkil eden hieroglyph şekillerinin arasında bir esas ve bir "kaide" olarak kabul edeceğiz. Kurt Sethe her halde, Sinai yazısının hatırı için, Samekh şeklinde ve vücudu uzun ve amudî bir çizgiden, aynı zamanda, misbahları da 3 mail çizgiden ibaret olan bir balık (arapça Samak) şeklini görmek istemiştir (Nachr. d. Kgl. Ges. d. W. zu Göttingen,

[1] Yapılan bu taksimatla Dunandın editionu biraz daha tashih edilebilir.

[2] Herkim isterse, buraya ait olarak gösterilen, P grupunu (satır 4) O ile (satır 9) yahut Q grupunu (Satır 10) R ile (Satır 10) mukayese eder. Mümkün olur da, böyle bir vaziyette tamamiyle muhtelif kelimeler bulunursa, ve bunlarda sadayyahire uygun olursa, o zaman ortada münakaşayı mucip bir hal yok demektir,

Phil. hist. Klasse 1917 s 446), fakat, bugün Sinai yazısı denilen böyle bir yazıdan kimse bahsetmemekte ve bu yazının da, Finike alfabe yazısının iptidai bir şekli olmuş olduğu hakikatine de yine kimse tarafından kıymet verilmemektedir. İbranice Samakh desteklemek demektir; alekser kurban dilinde "kaide" olarak kullanılan manaya gelir (Asurce simâku ile karşılaştır). Yeni bulunan Byblos kitabesinden anlaşıldığına göre, Samekh hieroglyphi, bir mabede hediye olarak dikilen bir "destek" in işaretidir. Hattâ öyle ki, bu yeni Byblos kitabesinde yalnız destek olarak ve yahut ta hediyelerle beraber destek olarak mevcuttur (Şekil 1 deki sondan bir evvelki satırla karşılaştır). Eski Finike Samekh işaretinin eylevm muhafaza etmiş bulunduğu, iki kat adaklı masası oldukça karakteristiktir (Şekil 3, 1. satır karşılaştır). Bu işaret, Ras Şamra yazısında da olduğu gibi çivi yazısına tebdil edilse idi, o zaman, ortadaki amudî bir çivi, her bir tarafı 3 çivi ile çevrilmiş bir şekil arzederdi. Binaenaleyh, fikrime göre, Ebelingin yaptığı gibi, archaik çivi yazılarının yardımına lüzum kalmadan bu, Ras Şamra yazısı izah edilebilirdi.

Şin Hieroglyphi de aynı şeyi ihtiva etmektedir. Eski semit kitabelerinde olduğu gibi, satırın üst çerçevesi dahilinde bulunan, bilhassa bu şekil ile, Dunaan ispat etmek istediği usul hakkında bana bir kanaat vermiştir. Tam bir te vazün mevcut olmamakla beraber, her halde bu Hieroglyphin tamamen "diş" (hassatan 2 diş) manasına gelen eski bir Finike şekli olması çok muhtemeldir. Sanırım ki bu şeklin çivi yazısına tebdil edilmesi Ras Şamraya tebdil edilişinden daha zor olacaktı (Şekil 3 deki satır 2 ile karşılaştır). Ras Şamra yazısı kâşifi büyük bir emekle Ras Şamra şekillerini basitleştirirken, hayretle görülecek şey, onun bilâhare basitleştirilmiş yazı şekillerinin tabii, bir abstraction kabul edilmesi ve o suretle nazarı itibara alınmasıdır. Bu sebepten ben, 3 üncü şekildeki Ahiram kitabesinin şekilleri arkasına, sonraki işaret şekillerini icabında karşılaştırabilmek maksadile ilâve ettim. Sonra ben, tanzim edilmiş olan 3 üncü şekilden bir fikir elde edilmesi için, bunları açık olarak meydana koymak isterim. Öyle zannedirim ki; bunların hepsi olmasa bile, hiç olmazsa bir kısmı olsun Ras Şamra yazısı bilmesini ihtiva etmektedir. Fikir tarihi bakımından enteresan olan cihet, 2 bin sene evvel, göz Hieroglyph'inin çivi yazısı mucidi tarafından bir çivi şekline çevrilmesi ve bu göz Hieroglyph'inin çivi şekline çevrilmiş olduğu aynı usulle, Ras Şamra yazısını bulanın da Aynı (göz) şekillerini Ras Şamra yazısına tebdil etmiş olmasıdır (Mukayese: şî şeklinin tekâmülü bir göz güllesinin yandan görünüşündendir). Ras Şamra alfabesi hakkında müdekkiklere umumî manada iki sual terettüp ediyor. Eski zamanda tam bir pilânla yazıyı basitleştirmek yok muydu ve bir unsurun (Papyrus, ağaç, deri ve saire) vasıtasile yazılması lâzımgelen kursif yazısının yine başka bir yazı unsuru (cereci çamuru) ile yazılan çivi yazısına tebdili misalsiz miydi?

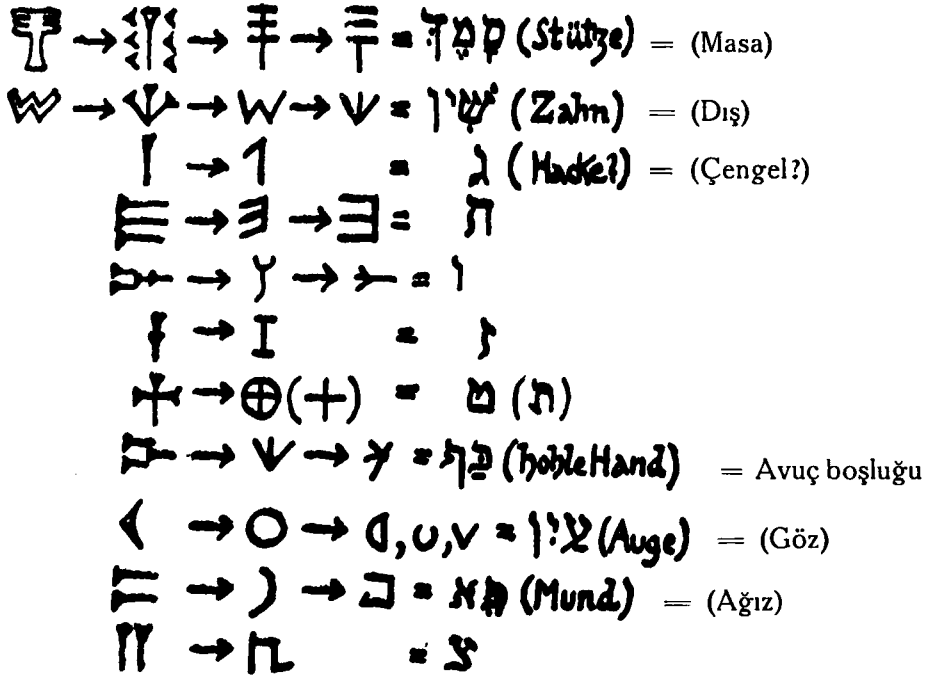
Babilonca çivi yazısına en iyi parallel Japonca yazısı oluyor. Japonca Babilonca gibi, Çinceden bambaşka bir tarzda bulunan yazı esası üzerine kurulmuştur. Bunlar şekilleri itibarile Japonca olarak telâffuz edilmesi lâzımgelen ideogramlardır. Fakat, morphème'ler aynı zamanda bu şekillerden alınarak islah edilmiştir. Bu suretle Hieroglyphlerden, seslilerin kıymetlerini nazarı itibara al-

maksızın tek hecalı çince kelimelerle edatı intihâ ve saire yazmak maksadile ifade edilmiştir. Hemen bundan bin sene evveleri Japonların bu karışık ve öğrenilmesi güç olan yazılarının yanında 2 hecalı yazılar vardı. Bunların birisi Katagana ve diğeri Hiragana idi. Mevcudiyetleri itibarile, sesli veyahut fikir ifade eden çince ideograma temas ediyordu. Bunlar mürekkep bünyeleri itibarile de oldukça basit görünüyörlardı. Öyle ki, bugün esasî teşkil eden çince şekilleri, nihayet onların henüz daha ortada bulunan mütেকâmil şekillerinden tanıyabiliyoruz. Bilhassa, Katagana Çince şekillerden fevkalâde uzaklaştırılmış olmasına rağmen Ras Şamra yazısına daima karşılık olarak gösterilebilir. Ebelingin çivi yazısından çevirdiği gibi de olsa, benim garp semit kursifile, tecrübe ettiğim gibi de olsa, bunların hepsi birdir.

Ras Şamra yazısının problemi ile, İran kuneus yazısının problemi aynıdır. Bu İran yazısı icadî İkinci Daraya varsa bile bunların bir kısmı ya, Babiloncadan, yahut ta, Eylamca çivi yazısından, diğeri bazı kısımlar da, Semitçe Kursif yazılarından çevrilmiştir. Bazılarına göre de: İran çivi yazısının şuradan buradan alınmayıp, ayrıca serbest olarak icat edildiği söylenir. Hommel burada haklı olabiliirdi. Yalnız, eski İran yazısı bir çivi şekline tebdil edilerek kursiv alfabeti olsaydı (Ethnologie u. Geographie des alten Orients, 1926, 20 S. 202). O zaman, biz de kendi izahımızla en güzel bir münasebet elde etmiş olurduk. Şimdi, Hommelin Hypothesini izah etmeyi kâfi görerek hakikî paraleli muhafazaya bakalım. Böyle bir münasebet bilâkaydıışart Ras Şamra ile, Kıbrıs komşuluğu arasında mevcuttur. Kıbrıs heca yazısı, Asur hükümdarlığı zamanında çivi yazısı karakterini bir müddet için muhafaza etti. (Mukayese: M. Schmidt, epichor yazısı ile, Kıbrıs kitabesi dergisi. 1876, Tablo VIII, N. 2, 4, 5, Cesnola, Salaminia 1884 s. 113 Şekil 123). Böyle olmakla beraber, Girit-Mikenik yazısından alınarak iyi bir şekle sokulmuş olan, Kıbrıs heca yazısının çivi yazısı ile hiçbir münasebeti yoktur. Her halde, evvelce insanlar Girit - Mikenik yazısından haberdar değilken ve Kıbrıs - Minos yazı abideleri de ortada yokken, Brandis de (Monatsber. d. B. A. 1873, S. 649 ve sonrakiler) Deecke (Der Ursprung der kypr. Silbenschrift 1877) gibi, Kıbrıs yazısını çivi yazısına çevirmegi tecrübe etti. "Pa" şeklinin tesadüfî olarak birbirine benzemesinden başka, ortada ispatı uygun olması lâzımgelen hiçbir şeyi, bu, her iki âlim de keşfedememiştir. Deeckenin "karşılaştırmaları" öyle tetkik edilmiştir ki, bunlar onun Hypothesini yeknazarda diskredite etmişlerdir. Bugün biz, Kıbrıs yazısı ile, çivi yazısı arasındaki mutabakat olmadığı hangi esasa göre hükmedildiğini biliyoruz. Bütün heca şekillerinin hakikî çivi yazı şekillerini alabilmiş olmaları için, Kıbrıs şekillerinin çivi yazısına benzemesi lâzımdı. Halbuki, bu benzeyiş o derece ileri gitmemiştir. Benzerleri ornamentlerde gizli kaldığından ve Asur hükümdarlarının da inkıraz bulması yüzünden bunlar ortadan kayboldu. Bu vaziyet aynen şimdiki modern grafikçilerin, az bir emek sarfederek, almanca harfleri çince ve japonca stilize etmelerine çok benzer. Çin ve Japon, literatürüne dair almanca bazı eserler çıkıyor ki, bunların harfleri almanca olduğu halde Çince, Japonca gibi yazılıyor ve yine de okunaklı oluyor. Bir yazının şeklini değiştirmemek veyahut değiştirmek istememek oyuncaktan ibarettir.

Ras Şamrada bu bambaşkadır. Orada, Babilonca çivi yazısı, mabet mekteplerinde büyük rol oynıyordu. İnsanlar, o zamanlarda, cereci çamuruna işe yarıyan bir yazı unsuru olarak alışmışlardı. Apayrı bir yazı unsuru ile yazılan garp semit alfabe yazısının, cereci çamuru ile yazılan, haddizatında yazılışında bir kolaylık olan, çivi yazısı şekline tebdil edilmesine teşebbüs etmek bukadar hayret etmiye değer bir mesele midir?

Eski Finike şekillerinin yarısı Ras Şamra çivi yazısında da tekrerrür ediyor. Bu eski Finike şekillerinin geri kalan diğer bir yarısında, Prototypleri tanınmıyacak bir halde de olsa ve Ras Şamra yazısı da gerideki herhangi bir yazıya temas etse, aynı zamanda, bir kısmı Ras Şamra yazısında bir kısmı da,

(Şekil — 3)

Finike yazısında bulunan birçok şekilleri ihtiva etmiş bulunsa, herhalde, Ras Şamraadki lâzımgelen şekillerle münasebettar kılınmamalıdır [1]. Yeni bulunan

[1] Şayet noksan olan şekilleri tamamlamak için, çivi yazı şekilleri alınmışsa bunları tefrik edebilmek hence imkânsızdır. Burada, çivi yazısı şekillerinin alındığını farzedecek olursak, ilk defa aklımıza gelecek olan ya vokal veyahut ta 2 defa tekrerrür eden şekiller olacaktır. Bu şekiller, Ebelingin tasnifinde gözden geçirildiği takdirde (Nr. 2, 3, 11, 18, 23, 27, 29), bunların bütün mahiyeti itibarile çivi yazısından tebdil edildiği belli olur. Belki Ebeling, bu şekillerde hakikî bir iştirak bulmuştur. Ben burada her şeye rağmen *reybiyim*. Çünkü bütün bu değişiklikler modern bir gözle görüldüğünü zannediyorum, ve bana öyle

Byblos kitabesi, böyle bir meselenin haline hemen hemen yardım edecek gibi görünüyor. Çünkü, orada bulunan şekillerden yalnız bir kısmına, eski Finike şekilleri yazısı arasında da tesadüf edilmektedir.

---

geliyor ki, İsadan evvelki 2000 inci senenin "zihniyetine" (bu kelime birçok suiistimallere uğramıştır) herhalde uygun olmaması lâzımdır. 2000 inci senede Babilonların basit heca şekillerinden daha basit bir alfabe meydana getirmek kimin aklına düşerse archaik şekillerin yardımına lüzum duyulmadan ve bu şekiller üzerinde bir değişiklik yapılmadan, aynı zamanda, bazı fonetik kıymetlerin yardımı olmadan, Ras Şamranınkinden daha yararışlı bir alfabe vücade getiremezdi.